

Vít Beneš

Odehrává se na Ukrajině občanská válka?

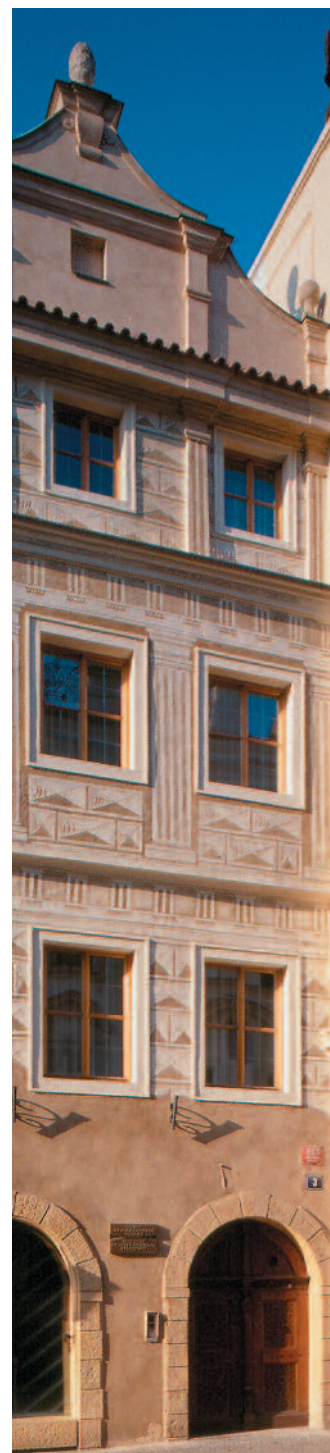
SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ

Rozpad SSSR se dostal do fáze národnostního konfliktu (jugoslávský scénář). Česká republika, EU a NATO by proto neměly podceňovat riziko rozšíření etnického konfliktu i do dalších zemí s ruskou menšinou.

Důležitou roli při iniciaci a eskalaci konfliktu hráli ruští nacionalisté / příslušníci ruských bezpečnostních složek (Girkin a spol.). Česká republika a EU by proto měly veřejně vyzvat Rusko k jejich vydání ke stíhání na Ukrajinu.

Separatističtí velitelé nejsou reprezentanty Donbasu. Česká republika a EU by proto měly podpořit zapojení zákonných zástupců Doněcké a Luhanské oblasti do vyjednávacího procesu.

Rusko se definitivně zdiskreditovalo jako údajný ochránce slovanských národů. Česká republika by proto měla rehabilitovat myšlenku slovanské vzájemnosti v její liberální podobě, očištěnou od nacionalistických a panslavistických bludů.

Ve snaze porozumět současné válce na Ukrajině se často uchylujeme k historickým analogiím. Válka na Ukrajině bývá přirovnávána k minulým horkým, studeným i zamrzlým konfliktům. Svěrázným způsobem se do této debaty zapojil i prezident Miloš Zeman. Nejdříve na Rhodosu označil ukrajinskou válku za pouhou „chřipku“, o týden později ukrajinský konflikt přirovnal k španělské občanské válce. Bohužel, doposud používané analogie se míjejí s realitou ukrajinské války. Čím tedy ukrajinská válka není? A čím může být?

Čím rusko-ukrajinská válka není

2

Studená válka?

Ukrajinská válka není předehrou nové studené válce. Zprvce, studená válka byla střetem dvou impérií, každé z nich se ideově opíralo o vlastní univerzalistickou ideologii. Byl to střet dvou alternativních koncepcí uspořádání společnosti a ekonomiky. Západní blok na jedné straně prosazoval demokracii a tržní (kapitalistickou) ekonomiku, která byla aplikovatelná v USA stejně tak jako v Japonsku. Na druhou stranu východní blok prosa-

Na rozdíl od Sovětského svazu současné Rusko žádnou univerzalistickou alternativu nenabízí.

zoval socialistické uspořádání společnosti a ekonomiky, které bylo aplikovatelné v SSSR stejně tak jako na Kubě. Tyto ideologie sloužily jako ideové pojítka obou bloků. Zároveň byly dostatečně srozumitel-

elné a přitažlivé pro část politických elit a veřejnosti na „druhé straně barikády“. I během studené války na Západě vyrostla řada marxistických akademiků a myslitelů. A stejně tak ve východním bloku se kapitalismem „nakazila“ celá řada intelektuálů, kteří se jej později pokusili aplikovat ve formě neoliberalismu (střední a východní Evropa) nebo jej modifikovali do státního kapitalismu (Čína). Na rozdíl od Sovětského svazu současné Rusko žádnou univerzalistickou alternativu nenabízí. Současná ideová základna oficiální ruské politiky (eurasianismus) nenabízí žádnou univerzalistickou myšlenku a její mobilizační potenciál za hranicemi „ruského světa“ se blíží nule. Mezi evropskou krajní pravicí a levicí je sice v oblibě antiamerikanismus, ale eurasianismus nebo Duginova „čtvrtá politická teorie“ zůstávají pro Evropu zcela obskurními politickými proudy.

Zadruhé, studená válka byla střetem dvou bloků, dvou aliancí. Klíčovou roli, zejména v Evropě, sehrávalo NATO a Varšavská smlouva. Kromě toho si k sobě USA, respektive SSSR, připoutaly mnoho neevropských zemí skrze vícestranné či bilaterální spojenecké smlouvy. Dnešní Rusko žádnou obdobnou vojenskou aliancí nedisponuje. Sovětský svaz

zlikvidoval Varšavskou smlouvu svými agresemi vůči svým vlastním spojencům. Podobným způsobem si Kreml znepřátelil přirozené spojence Ruska: Gruzii i Ukrajinu. O nějaké vojenské alianci vedené Ruskem nemůže být řeč, dokonce i Bělorusko se dnes posunuje do pozice neutrála, ve které byla Ukrajina před rokem.

Intervence Varšavské smlouvy z roku 1968?

Kulhá i analogie mezi současným rusko-ukrajinským konfliktem a invazí vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR v roce 1968. Zaprvé, invazi do Československa provedla koalice států. Dnešní Rusko není schopné žádnou podobnou koalici poskládat, i proto se na Ukrajině uchýlilo k nevyhlášené hybridní válce. Dosavadní spojenci Ruska se přiklonili na stranu Ukrajiny. Zásadní roli podle mého názoru sehrálo Bělorusko, jež se v kritickém okamžiku postavilo za prozatímní ukrajinskou vládu (viz Turčinovova návštěva Běloruska v dubnu 2014) a odmítlo myšlenku federalizace Ukrajiny. Nejenom, že ruští spojenci (Bělorusko a Kazachstán) nepodpořili ruskou vojenskou intervenci na Ukrajině, ale nepřipojili se ani k jeho ekonomickým sankcím proti Ukrajině, ani k ruským protisankcím vůči západním zemím.

Zadruhé, smyslem invaze vojsk Varšavské smlouvy byla změna režimu v tehdejší ČSSR, nikoliv změna československých hranic nebo

dokonce rozdělení „umělého“ Československa. Impulzem pro invazi do Československa nebyl historický revizionismus ze strany SSSR, ani ze strany Maďarska nebo Polska. Ruskem podporované povstání na Ukrajině je však motivováno snahou o revizi „umělých“ hranic Ukrajiny. Někteří separatisté usilují o vytvoření nezávislé Doněcké lidové republiky a Luhanské lidové republiky, jiní bojují za Novorusko od Charkova po Oděsu a o jeho připojení k Rusku.

Zatřetí, invaze do ČSSR byla provedena řádnými vojsky SSSR a jeho spojenců. Naopak na Donbase jsme svědky hybridní války, jež je vedena různými aktéry. Na separatistické straně se angažuje ruská armáda, ruští vojáci „na dovolené“, ruští dobrovolníci, zahraniční dobrovolníci (např. srbští četníci) a samozřejmě i místní ruské / ruskojazyčné obyvatelstvo Donbasu.

Zamrzlý konflikt?

Válka na Donbase podle mnohých komentátorů směřuje k dalšímu zamrzlému konfliktu, jak je můžeme vidět v Podněstří, Abcházii nebo Jižní Osetii. Bohužel, válka na Donbase zatím nezamrzla a bude zamrzat jenom obtížně. Podněstří, Abcházie nebo Jižní

Invazi do Československa provedla koalice států. Dnešní Rusko není schopné žádnou podobnou koalici poskládat, i proto se na Ukrajině uchýlilo k nevyhlášené hybridní válce.

Osetie mohly zamrznout, protože zmíněné separatistické regiony mají relativně jasné geografické a/nebo etnické hranice. Abcházci ani Osetinci nikdy neměli ambice okupovat gruzínské Gori nebo samotné Tbilisi. Ale kde začíná a kde končí Novorusko? Je zřejmé, že současný stav, kdy ruští separatisté ovládají pouze přibližně jednu třetinu Doněcké a Luhanské oblasti, je daleko za jejich původními ambicemi.

Minimálním cílem separatistů je dobytí klíčové infrastruktury (letiště v Doněcku, elektrárna u Ščastja, přístav Maruipol) a obsazení celého území Luhanské a Doněcké oblasti. Ambicióznějším cílem je vytvoření Novoruska od Charkova po Oděsu. Oblasti, které si separatisté nárokují, jsou etnicky / jazykově smíšené. Geografická neukotvenost a nejasné etnické hranice zvyšují riziko, že konflikt nikdy zcela nezamrzne. Ze zmíněných důvodů proto můžeme v lepším případě očekávat doutnající konflikt podobný tomu arménsko-ázerbájdžánskému. Konflikt o Náhorní Karabach nikdy zcela nezamrzl a průběžně je přiživován přestřelkami, ostřelovači a někdy i dělostřeleckou palbou.

Španělská občanská válka?

Prezident Zeman přirovnal rusko-ukrajinskou válku ke španělské občanské válce v letech 1936–1939. Zemanovo přirovnání silně kulhá v několika podstatných ohledech.

Zaprvé, španělská občanská válka byla válkou Španělů proti Španělům. Byl to ideový konflikt, ve kterém proti sobě stáli španělští nacionalisté (fašisté, rojalisté) a španělští republikáni (socialisté, komunisté). Přes nepřekonatelné ideové rozpory se oba zneprátelené tábory považovaly za Španěly. Španělská občanská válka nebyla etnickým (národnostním) konfliktem. Ukrajinská válka však není válkou Ukrajinců proti Ukrajincům, z jednoho prostého důvodu.

Ukrajinská válka však není válkou Ukrajinců proti Ukrajincům, z jednoho prostého důvodu. Ti, kteří na východě Ukrajiny pozvedli zbraně proti centrální kyjevské vládě, se za Ukrajince nikdy nepovažovali a nepovažují.

Ti, kteří na východě Ukrajiny pozvedli zbraně proti centrální kyjevské vládě, se (možná až na pár výjimek) za Ukrajince nikdy nepovažovali a nepovažují. Považují se za součást ruského národa, ať už jej definují etnicky, jazykově, nábožensky či kulturně. Mnohdy ani neuznávají, že by vůbec nějakí Ukrajinci jako národ existovali.

Hybnou silou separatistického povstání byli ukrajinští Rusové, nezřídka reprezentanti místních ruských nacionalistických organizací: Pavel Gubarev (lidový guvernátor Doněcké oblasti), Denis Pušilin (expremiér Doněcké lidové republiky), Igor Bezler (separatistický velitel v Horlivce), Valerij Bolotov (expremiér Luhanské lidové republiky) a další. K nim se hned na začátku povstání přidali Rusové z Ruska samotného, hlásící se ke konzervativní / nacionalistické části ruského politického spektra: plukovník Igor Girkin

(známý jako Igor Strelkov), Alexandr Borodaj (expremiér Doněcké lidové republiky), Nikolaj Kozicyn (ataman donských kozáků) a stovky jim podobných. V Rusku dnes žijí téměř dva miliony Ukrajinců. Pokud by měla být válka na Ukrajině bojem „Ukrajinců proti Ukrajincům“, jak tvrdí Zeman, proč mezi těmi tisíci dobrovolníky, kteří přišli z Ruska bojovat na straně povstalců, nebyl ani jeden Ukrajinec?

Zadruhé, španělská občanská válka nebyla válkou separatistickou. Povstalecká strana (nacionalisté) neusilovala o rozdělení Španělska. Stejně tak žádná země, jež se do španělské občanské války zapojila (Německo a Itálie na straně nacionalistů, SSSR a další státy na straně republikánů), nepochybňovala teritoriální integritu Španělska, neusilovala o rozdělení Španělska nebo o změnu jeho hranic. Ve španělské občanské válce proti sobě válčily dvě španělské vlády: „druhá španělská republika“ a „španělský stát“ (nacionalisté). Ale na Ukrajině proti sobě neválčí dvě ukrajinské vlády. Stávající ukrajinská vláda neválčí proti nějaké konkurenční „novoukrajinské“ vládě, ale proti separatistům „Novoruska“. Rusko, které anektovalo část Ukrajiny, i nadále zpochybňuje teritoriální integritu Ukrajiny nejenom slovy (teze o Ukrajině jako umělém státu), ale i činy.

První vojenskou operací ukrajinské války byl útok na Slavjansk, který 12. dubna 2014 provedlo 52 ruských ozbrojenců pod vedením ruského plukovníka Igora Girkina.

Zatřetí, španělskou občanskou válku zahájili španělští důstojníci vedení španělským generálem Frankem. Ovšem první vojenskou operací ukrajinské války byl útok na Slavjansk, který 12. dubna 2014 provedlo 52 ruských ozbrojenců z Krymu (dvě třetiny z nich měly ukrajinské občanství) pod vedením ruského plukovníka Igora Girkina. Do té doby na Donbase probíhaly politické nepokoje, střety ruských a proruských aktivistů s policií a obsazování vládních budov místními demonstranty (se střídavým úspěchem). Teprve Girkinovo obsazení Slavjansku, kde do té doby ani žádné demonstrace neprobíhaly, eskalovalo dosavadní politické nepokoje do podoby ozbrojeného povstání a nakonec i občanské války. Podle vlastního vyjádření se Girkinovo komando zmocnilo většího množství zbraní (cca 150) ze zásob místní policie, jež obratem rozdalo místním příznicům. Girkin i místní separatisté, kteří se k němu přidali, tehdy věřili v rychlé obsazení Donbasu Ruskem podle krymského scénáře. Teprve v reakci na obsazení Slavjansku (a sousedních municipalit) organizovanými ozbrojenci pod velením ruského důstojníka vyhlásila ukrajinská vláda svoji „protiteroristickou operaci“ a Slavjansk se také stal hlavním cílem jejího vojenského tažení. Ruská vláda samozřejmě popřela zprávy o podílu ruských důstojníků na ozbrojeném povstání a ozbrojence ve Slavjansku označila za „místní profederační aktivisty“. Nicméně tato lež vydržela jenom do 26. dubna 2014, kdy Girkin vystoupil z anonymity.

Začtvrté, pro španělskou občanskou válku byly typické masivní zahraniční intervence na obou stranách konfliktu. Republikáni byli podporováni „interbrigadisty“ (desetitisíce dobrovolníků) a Sovětským svazem (stovky letadel, tanků a děl a tisíce vojenských poradců). Nacionalistům se dostalo výrazné podpory ze strany Německa (tisíce vojáků v Legii Kondor, stovky letadel a tanků, letecká podpora) a Itálie (desetitisíce dobrovolníků, značné množství těžkých a lehkých zbraní). Prezident Zeman se snažil přesvědčit nejenom českou veřejnost, ale dokonce i čínskou vládu během jeho oficiální návštěvy, že podobně jako ve Španělsku, i na Ukrajině obě strany bojují za zahraniční pomoci svých spojenců. „Není to převážně ruská agrese, ale zkrátka občanská válka. Samozřejmě ji ovlivňuje Evropská unie, Spojené státy, Rusko a další, ale pořád jde v podstatě o občanskou válku.“ Jako by snad západní intervence na Ukrajině byla ekvivalentní té ruské.

Shrňme si fakta ohledně zahraničních „intervencí“ na Ukrajině. V zimě 2013/2014 na Ukrajině probíhaly masové demonstrace (Euromajdan), kterým se dostalo politické a mediální podpory ze strany USA, EU, Polska, Německa, ČR a dalších zemí. Na Ukrajině, zejména na Krymu a v Donbase, probíhaly i konkurenční proruské demonstrace (Anti-majdan), kterým se naopak dostalo politické a mediální podpory z Ruska. Západní země na Ukrajině prosazovaly „západní hodnoty“ skrze své demokratizační programy či prozápadní nevládní organizace. Stejně tak Rusko na Ukrajině propagovalo a prosazovalo svoji myšlenku „ruského světa“ skrze spřízněné politické strany, proruské nevládní organizace a další aktéry. Rusko a se zpožděním i Západ se snažily připoutat si Ukrajinu nabídkou levnějšího plynu a zvýhodněných úvěrů. Na Ukrajině působily nejenom ruské tajné služby a poradci (poměrně masivně), ale i tajné služby a poradci ze západních států.

Tím ovšem analogie mezi ruskou a západní intervencí končí. Západ, na rozdíl od Ruska, nijak nenarušil ani nezpochybnil teritoriální integritu Ukrajiny a nepodporoval separatistické tendence na Ukrajině. Stojí za připomenutí, že západní hranice Ukrajiny je stej-

Západní země neintervenovaly vojensky na Ukrajině. Ani formou „dobrovolnických“ jednotek, ani svojí pravidelnou armádou.

ně „umělá“ jako její východní hranice. Halič byla až do konce druhé světové války součástí Polska. Koneckonců, část dnešní Ukrajiny patřila nějaký čas i Československu. V době, kdy Putin anexí Krymu a řečmi o Novorusku otevřeně

narušil „umělou“ východní hranici Ukrajiny, kolik polských politiků ventilovalo historický nárok Polska na Halič? V únoru, tedy před pádem Janukoviče, vyhlásila Lvovská oblast de facto nezávislost. Kolik polských politiků přijelo do kdysi polského Lvova (Lemberg), aby podpořilo tamní separatistické hnutí? Obsadili snad polští vojáci Halič, aby „zajistili pořádek“ a aby bránili „právo“ tamního obyvatelstva na sebeurčení

skrze referendum o nezávislosti? Jedinou zemí, která v určitý okamžik podpořila autonomistické tendence v západní části Ukrajiny, bylo Maďarsko.

Západní země neintervenovaly vojensky na Ukrajině. Ani formou „dobrovolnických“ jednotek, ani svojí pravidelnou armádou. Nezaznamenali jsme ani žádné polské, americké nebo české důstojníky obsazující ukrajinská města ve jménu nějakého „Novopolska“. Podle separatistů samotných bojuje na jejich straně 3–4 tisíce dobrovolníků a vojáků „na dovolené“ z Ruské federace. Kde jsou odpovídající západní „interbrigády“ intervenující na straně ukrajinské vlády? Kolik amerických, polských nebo českých dobrovolníků bojuje na ukrajinské straně? Deset? Padesát? Boje na Ukrajině si vyžádaly nejenom tisíce mrtvých ukrajinských vojáků a civilistů. Stovky padlých ruských dobrovolníků, ale i řadových vojáků „na dovolené“ proudí do Ruska samotného. Zatím jsme ale nezaznamenali jedinou rakev směřující do Polska nebo do USA. Stále ještě čekáme na záběry kolon západních ozbrojenců a vojenské techniky NATO překračující polskou, slovenskou nebo maďarskou hranici. Zemanovo přirovnání ukrajinské války ke španělské občanské válce je absurdní.

Jaká válka se tedy na Ukrajině odehrává?

Jugoslávský scénář

Zapomeňme na studenou válku a na Československo v roce 1968. Ukrajinská válka není ani dalším případem zamrzlého konfliktu. Na Ukrajině neprobíhá ani občanská válka španělského stříhu. Co tedy zbývá? Válka na Ukrajině stále více připomíná etnické konflikty v bývalé Jugoslávii. Se zpožděním prožíváme jugoslávský scénář rozpadu Sovětského svazu. Posledních 23 let tedy nebylo přestávkou ve studené válce (z důvodů uvedených výše), ale přestávkou v procesu rozpadu Sovětského svazu. V současné době se naplňuje černý scénář, kterého se obávali někteří analytici na počátku devadesátých let. Rozpad Sovětského svazu se dostává do fáze ozbrojeného konfliktu, který má v mnoha ohledech podobu národnostního střetu. Shrňme si několik momentů hovořících ve prospěch teze o národnostním konfliktu:

Zprvé, rozbuškou pro politické nepokoje, které přerostly v ozbrojené povstání části ruské menšiny na Ukrajině, byly jazykové otázky. Porevoluční ukrajinská vláda přijala nesmyslný zákon, jenž rušil status ruštiny jako oficiálního jazyka v ruskojazyčných regionech. Přestože si vláda svoji chybu uvědomila a zmíněný zákon byl rychle pohřben, ruská propaganda jazykovou otázku využila k rozpoutání národnostních vášní.

Zadruhé, národnostní otázka se stala úhelným bodem oficiální ruské zahraniční politiky. Podle ruské zahraničněpolitické doktríny si Ruská federace rezervuje právo bránit

ruské a ruskojazyčné obyvatelstvo v sousedních zemích všemi dostupnými prostředky. Pod tímto heslem došlo k anexi Krymu a ve jménu ochrany ruskojazyčného obyvatelstva zahájili ruští separatisté boj proti centrální kyjevské vládě. Národnostní otázka (ochrana etnických soukmenovců / ruskojazyčného obyvatelstva) byla zcela otevřeně a oficiálně hlavní motivací nejenom ruského politického vedení, ale i velké části oněch ruských dobrovolníků, kteří na Ukrajinu proudili z Ruské federace.

Zatřetí, podobně jako v případě bývalé Jugoslávie, ústředním bodem politického a vojenského střetu mezi Ruskem a Ukrajinou se staly hranice mezi nově nezávislými národními státy. Ani v případě Jugoslávie, ani v případě SSSR neodpovídaly „administrativní“ hranice mezi jednotlivými republikami etnickému složení obyvatelstva. V obou případech také platí, že „státotvorný“ národ, který dominoval ve federálním státě a který se s ním identifikoval (Srbové v Jugoslávii a Rusové v SSSR), je rozdělen. Díky rozpadu Jugoslávie podle hranic dosavadních svazových republik se statisíce Srbů ocitly v pozici národnostních menšin v nových nezávislých státech (Chorvatsko, Bosna a Hercegovina). Podobně i rozpad SSSR v hranicích jednotlivých svazových republik vedl k situaci, kdy se miliony Rusů ocitly v pozici národnostních menšin nových nezávislých států (Estonsko, Lotyšsko, Ukrajina, Kazachstán a další). Když Putin označil rozpad Sovětského svazu za největší tragédii 20. století, narážel právě na zmíněnou skutečnost, že kvůli rozpadu SSSR se miliony Rusů ocitly za hranicemi ruského státu.

Začtvrté, průběh rusko-ukrajinské války kopíruje průběh srbsko-chorvatské války. V roce 1991 Chorvatsko vyhlásilo nezávislost, ovšem Srbové na území Chorvatska nebyli ochotni smířit se s postavením národnostní menšiny. Už v srpnu 1990 proběhlo referendum o „suverenitě a autonomii“ Srbů v Chorvatsku. V březnu 1991 na území samozvané Srbské autonomní oblasti Krajina proběhlo další referendum, tentokrát o připojení k Srbsku (v té době součástí Svazové republiky Jugoslávie). V prosinci 1991 vyhláší Republika Srbská Krajina nezávislost. Žádný stát ji neuznává, přesto však získává výraznou politickou, materiální a vojenskou podporu ze strany tehdejší Svazové republiky Jugoslávie a částečně i ze strany tradičních srbských spojenců (Rusko a Řecko). Chorvatsko reaguje vojenskou operací za zachování územní celistvosti a za chorvatskou nezávislost na Jugoslávii. Konflikt rychle eskaluje do otevřené války. Srbská Krajina sice vytváří vlastní armádu, hlavní břímě bojů však nese Jugoslávská lidová armáda. Ta se nakonec pod tlakem mezinárodního společenství z Chorvatska stahuje, ale srbsko-chorvatský konflikt přesto nikdy nezamrzl a boje pokračovaly po celou dobu existence samozvané Republiky Srbská Krajina (1991–1995). Podobně dnes probíhá rusko-ukrajinská válka. Ruští nacionalisté na Donbase a v Rusku samotném, kteří se nesmířili s tím, že Donbas je součástí nezávislé Ukrajiny, využili hluboké krize ukrajinského státu k realizaci svých plánů na obnovení imperiálního Ruska. Kolaps ukrajinského státu v důsledku majdanské revoluce využili k obsazení úřadů v oblastech s nejpočetnější ruskou většinou a uspořádali zde referendum o nezávislosti. Následuje vyhlášení nezávislosti

a žádosti o připojení k „mateřské“ zemi. Ruští separatisté sice zahájili válku s Ukrajinou, ale pokračovat v ní mohli jenom díky vojenské podpoře ze strany „mateřské“ země.

Zapáté, podobně jako v případě jugoslávských válek, i v případě rusko-ukrajinské války se stírá rozdíl mezi občanskou válkou a mezistátním konfliktem. Srbsko-chorvatská válka (1991–1995) byla válkou mezi Chorvatskem a Svazovou republikou Jugoslávie (respektive její Jugoslávskou lidovou armádou). Zároveň to byla válka mezi Chorvatskem a separatistickou Republikou Srbská Krajina a samozřejmě to byla i občanská válka mezi Chorvaty a Srby. Do války se kromě řádných vojsk zapojovaly i nejrůznější polovojenské jednotky, jejichž polní velitelé byli pouze volně napojení na oficiální vojenské struktury. Podobné je tomu i v rusko-ukrajinské válce. Na ukrajinské straně je naprostá většina armádních a dobrovolnických jednotek podřízena buď ministerstvu obrany, nebo ministerstvu vnitra. Poněkud chaotičtější je situace na ruské straně. Ruská armáda a ruští vojáci „na dovolené“ zůstávají podřízeni ruské armádě. Ruští ozbrojenci, kteří válku na Donbase iniciovali (Girkin), dle vlastních slov zůstávali v pravidelném kontaktu s ruskými bezpečnostními složkami, zároveň ale neváhali kritizovat „zrádce a hyeny“ uvnitř oficiální Moskvy. Pak zde máme skutečné dobrovolníky (ruské nacionalisty) a donské kozáky ze sousední Rostovské oblasti (Rusko), kteří na Donbase sledují vlastní agendu, jež může, ale nemusí odpovídat zájmům oficiální Moskvy. No a v neposlední řadě ve válce bojují místní ruští a proruští separatisté, které můžeme rozdělit na defenzivní a ofenzivní. Defenzivní separatisté (Zacharčenko, Chodakovskij, Plotnickij) bojují za dvě „lidové republiky“ v hranicích Doněcké a Luhanské oblasti. Na tuto skupinu vsadila oficiální Moskva. Ofenzivní separatisté (Mozgovoj) existenci dvou separátních republik neuznávají a naopak bojují za „jednotné a nedělitelné“ Novorusko sahající od Charkova po Oděsu. Rusko-ukrajinská válka je hybridní v tom smyslu, že jde o kombinaci mezistátního konfliktu (Rusko vs. Ukrajina) a občanské války (Rusové vs. Ukrajinci).

Podobně jako v případě jugoslávských válek, i v případě rusko-ukrajinské války se stírá rozdíl mezi občanskou válkou a mezistátním konfliktem.

Zašesté, všimněme si, že i samotní účastníci rusko-ukrajinské války přirovnávají Novorusko k Republice Srbská Krajina. Igor Girkin, který se osobně účastnil bosenské války, přirovnal Novorusko k Republice Srbská Krajina a Republice srbské. Igor Girkin dlouhodobě vyzýval ruské vedení k otevřené invazi podle krymského vzoru z obavy, aby jeho Novorusko nepotkal stejný osud jako Republiku Srbská Krajina. Dokonce varoval Putina, že pokud bude stejně váhavý, jako byl Milošević ve své podpoře srbských separatistických republik, dopadne stejně jako bývalý jugoslávský prezident. Někteří ukrajínští představitelé ale také přirovnávají separatistické republiky k Republice Srbská Krajina. A předpovídají separatistickým republikám stejný osud, jaký potkal Republiku

Srbská Krajina (RSK byla poražena během kontroverzní chorvatské ofenzivy v roce 1995).

Za sedmé, je tady ještě jedna tragická analogie s válkami v bývalé Jugoslávii. Podobně jako srbsko-chorvatská válka a bosenská válka, i rusko-ukrajinská válka je další tragickou válkou

*Rusko se svojí agresí vůči
Ukrajině definitivně
zdiskreditovalo jakožto údajný
„ochránce slovanských národů“.*

mezi slovanskými národy na evropském kontinentu. Ruští nacionalisté a ruský stát ve východní Evropě nerozpoutali válku proti „fašistické kyjevské juntě“, ale bratrovražedný boj mezi dvěma slovanskými národy,

který si v ničem nezadá s tragickým rozpadem Jugoslávie. Rusko se svojí agresí vůči Ukrajině definitivně zdiskreditovalo jakožto údajný „ochránce slovanských národů“. Co více, Rusko se svým deklarovaným geopolitickým posunem do Asie a prosazováním despotické „eurasianistické“ ideologie odcizilo slovanskému světu. Slovanské národy od Běloruska po Makedonii se vždy považovaly a považují za nedílnou součást Evropy.

10

V čem jugoslávská analogie nesedí?

Je třeba dodat, že i zde představená analogie s etnickými konflikty v bývalé Jugoslávii má svá omezení a slabá místa. V první řadě, označovat rusko-ukrajinskou válku za národnostní konflikt může být poněkud zjednodušující. Separatisté bojují za Rusko (v etnických / historických hranicích z doby carského Ruska – viz jejich plán na Novorusko) a za ruské (ruskojazyčné) obyvatelstvo. Separatisté se nepovažují za Ukrajince („Ukry“), použití ukrajinštiny na separatistických územích je pozvánkou k vážným problémům. Ovšem na opačné straně, Ukrajina zůstává dvojjazyčnou zemí. Na straně ukrajinské vlády bojuje celá řada ukrajinských Rusů, ruština je používána i ukrajinskou armádou a celou řadou pro-ukrajinských dobrovolnických batalionů.

Zadruhé, srbsko-chorvatská válka následovala okamžitě po vyhlášení nezávislosti Chorvatska, naopak rusko-ukrajinská válka následovala až 23 let po vyhlášení nezávislosti Ukrajiny. Jak vysvětlit tento odstup? Jelcinova administrativa si pravděpodobně i pod vlivem jugoslávské zkušenosti uvědomovala, že pokus o překreslení postsovětských hranic podle etnických linií by vyústil v obtížně kontrolovatelný národnostní konflikt mezi doposud „bratrskými“ národy bývalého SSSR. Jako alternativu proto Rusko zvolilo cestu ekonomické integrace: bezvízový styk, otevření pracovního trhu, liberalizace obchodu a nakonec i integrace se sousedními státy v rámci Eurasijské unie. Smyslem této integrace mělo být postupné odbourání hranic mezi Ruskem a sousedními státy a tím pádem i hranic rozdělujících ruský národ. Tato v zásadě liberální cesta padá okamžikem ruské anexe Krymu. V tomto okamžiku v Rusku získávají navrch radikální nacionalisté, kteří místo zdlouhavé a nejisté ekonomické integrace postsovětských států preferují rychlá řešení v podobě anexe ruskojazyčných oblastí sousedních zemí.

Zatřetí, z hlediska velikosti a vojenských kapacit, Rusko je nesrovnatelně silnější než tehdejší Jugoslávská svazová republika a i Ukrajina je silnější než Chorvatsko. Rusko je velmocí, stálým členem RB OSN s právem veta a disponuje jadernými zbraněmi. Ukrajina přes všechny svoje problémy je silnější, než bylo Chorvatsko. Před válkou patřila mezi 10 největších exportérů zbraní. Ukrajina se sice nemůže ubránit případnému totálnímu útoku ze strany Ruska, ale má šanci ubránit se omezené ruské invazi / hybridní válce, kterou v současnosti Rusko vede. Co je důležité, separatistické republiky ve své současné podobě neohrožují přežití Ukrajiny. Během chorvatsko-srbské války Republika Srbská Krajina zabírala podstatnou část Chorvatska (cca 30 %) a ohrožovala přežití Chorvatska jako souvislého státu. V určitý okamžik boje dosáhly k jadranskému pobřeží (Zadar, Šibenik) a Chorvatsko bylo fakticky rozděleno na dvě části (Dalmácie a zbytek Chorvatska). Naopak ruští separatisté v současnosti drží pouze cca jednu třetinu Luhanské a Doněcké oblasti, a neohrožují proto přežití Ukrajiny samotné. Zamrznutí konfliktu v dnešních frontových liniích proto může být v současné situaci (špatně maskovaná ruská agrese) pro Ukrajinu výhodné. Možná poněkud překvapivě se Ukrajina rozhodla „vyjít separatistům vstříc“ tím, že separovala separatistická území od zbytku Ukrajiny.

Zamrznutí konfliktu v dnešních frontových liniích proto může být v současné situaci pro Ukrajinu výhodné.

Doporučení pro ČR a pro EU

- Česká republika by neměla přistupovat k rusko-ukrajinské válce na základě chybných analogií. Zemanovo přirovnání rusko-ukrajinské války ke španělské občanské válce je zcestné a zavádějící. Stejně tak bychom neměli rusko-ukrajinskou válku přirovnávat ke studené válce, nesedí ani analogie s invazí vojsk Varšavské smlouvy do Československa.
- Česká republika a EU by neměly podceňovat vážnost situace. Stojí za připomenutí, že i v případě bývalé Jugoslávie si tehdejší Evropská společenství dlouho odmítaly připustit, že se nejedná o nějakou lokální „krizi“, ale o válku s vážnými regionálními důsledky. Konflikt na Ukrajině není žádnou „chřípkou“ nebo pouhou „krizí“. Jsme svědky války na evropském kontinentu, jež má v mnoha ohledech charakter národnostního konfliktu: kombinace mezistátní a občanské války.
- Česká republika a EU by neměly přeceňovat vážnost situace. Nestojíme na prahu nové studené války nebo na prahu nové světové války. Česká republika a EU by měly s chladnou hlavou reagovat na porušování mezinárodního práva a agrese vůči Ukrajině. Neměli bychom ale Rusku dopřát ten luxus, že se jej budeme bát.

- Rusko-ukrajinská válka je regionálním konfliktem, který ohrožuje bezpečnostní architekturu v Evropě. Odpovědnost za řešení konfliktu spočívá primárně na bedrech evropských zemí / Evropské unie. Podpora ze strany USA je důležitá, nicméně iniciativu při hledání mírového řešení rusko-ukrajinské války by měla vyvíjet EU / evropské země. Je třeba se vyvarovat chybám z jugoslávských konfliktů, jež demonstrovaly neschopnost ES / EU (a její rodící se SZBP / EBOP) předcházet a řešit válečné konflikty v jejím nejbližším okolí.
- Česká republika, EU a NATO by neměly podceňovat riziko rozšíření etnického konfliktu i do dalších zemí s ruskou menšinou (Estonsko, Lotyšsko, Kazachstán). Rizikem

Zemanovo přirovnání rusko-ukrajinské války ke španělské občanské válce je zcestné a zavádějící.

není jenom nepředvídatelné chování ruského státu, ale i vzestup nacionalismu jako takového. Důležitou roli v eskalaci války na Ukrajině hráli ruští nacionalisté (z Ruska, z Krymu i z Donbasu),

kteří sice koordinovali své kroky s ruským establishmentem, zároveň však na Ukrajině sledovali vlastní nacionalistickou agendu a nezřídka jednali z vlastní iniciativy. Nelze vyloučit, že se podobní militantní nacionalisté neobjeví i v dalších sousedních zemích, s podporou oficiální Moskvy či bez ní.

- Nemá smysl rozpoutávat rusofobii. Problémem není ruský národ, ale ruský nacionalismus v jeho expanzivní (imperialistické) podobě, reprezentovaný radikály, jako jsou Girkin, Dugin nebo Rogozin. Česká republika by měla i nadále podporovat nejenom ruské liberály, ale i umírněné ruské nacionalisty (Navalnyj), kteří by na rozdíl od výše zmíněných radikálů hájili ruské národní zájmy nenásilnou cestou a v dialogu se sousedními státy.
- Česká republika a EU nemohou očekávat, že se v Rusku dostanou k moci liberálové západního stříhu (Kasparov). Po katastrofické zkušenosti s liberálními reformami v devadesátých letech a po současné vlně patriotismu v ruské společnosti bude mít každá

Odpovědnost za řešení konfliktu spočívá primárně na bedrech evropských zemí / Evropské unie.

budoucí ruská vláda nádech nacionalismu. Podle pesimistického scénáře bude Putinův nástupce radikální nacionalista (Rogozin), jenž bude dál vyostřovat politiku

vůči sousedním zemím a vůči Západu. Podle optimistického scénáře Rusko čeká na svého Vučiće (současný premiér Srbska). Tedy na umírněného nacionalistu, který bude samozřejmě hájit národní zájmy Ruska, ovšem při respektování mezinárodního práva a suverenity a teritoriální integrity sousedních zemí. Rusko čeká na umírněného nacionalistu, jenž by podobně jako Vučić dokázal normalizovat vztahy se sousedními státy (Gruzie a Ukrajina) a jenž by vyvedl Rusko z izolace. Bohužel, v současném

Rusku jsou radikální militantní nacionalisté (Girkin) označováni za hrdiny a umírnění nacionalisté (Navalnyj) sedí v domácím vězení.

- V zájmu ČR je sebevědomé Rusko, nikoliv Rusko, které trpí mindráky z rozpadu SSSR a ze ztráty svého supervelmocenského postavení. Koneckonců Rusko není jedinou evropskou velmocí, která ve 20. století přišla o svoje koloniální panství.
- Sankce mohou vést ke změně chování protistrany pouze v případě, že jsou jasně specifikovány podmínky pro jejich ukončení. Česká republika a EU by proto měly jasně specifikovat podmínky pro ukončení sankcí:
  - stažení ruské armády z Ukrajiny,
  - stažení ruských vojáků, organizovaných ruských dobrovolníků a ruských zbraní, které na Ukrajině působí pod hlavičkou separatistických republik,
  - obnovení ukrajinské kontroly nad rusko-ukrajinskou hranicí,
  - sjednání komplexní mírové smlouvy mezi Ukrajinou a Ruskem, která povede nejenom k ukončení války na Donbase, ale i k urovnání sporu o Krym.
- Česká republika a EU nesmí pouštět ze zřetele okolnosti vypuknutí konfliktu na východní Ukrajině. Česká republika a EU by proto měly veřejně vyzvat Rusko k vydání Igora Girkina a dalších organizátorů separatistického povstání a občanské války na Ukrajině (zejména A. Borodaje, V. Bolotova, I. Bezlera), kteří byli v nedávné době „uklizení“ na území Ruské federace. Vydání těchto osob na Ukrajinu, popř. jejich stíhání v Rusku samotném, by mělo být podmínkou uvolnění osobních sankcí vůči představitelům ruského režimu. Požadavek na vydání Girkina a spol. přinutí ruskou vládu k tomu, aby zaujala jasný postoj k organizátorům ozbrojeného separatistického povstání (ruským občanům a členům ruských bezpečnostních služeb).
- Česká republika by měla podporovat dosavadní snahy ukrajinské vlády směrem k zajištění jazykových a kulturních práv pro ruskojazyčné obyvatelstvo na Ukrajině. Výsledné řešení jazykové otázky by mělo ležet někde mezi Běloruskem a Bulharskem. V Bělorusku existují dva oficiální jazyky na celostátní úrovni. Bulharsko má sice jenom jeden oficiální jazyk na celostátní úrovni, ale zároveň své turecké menšině garantuje jazyková a kulturní práva.
- Česká republika by neměla podporovat federalizaci Ukrajiny, která by vedla k bosenskému scénáři: fragmentace země podle etnických linií, oslabení státních institucí, ekonomické zaostávání a sociální nestabilita, která by zpětně přižívovala etnické napětí.
- Česká republika by měla odmítnout ruskou taktiku, kdy se Rusko dovolává dohod, které samo odmítlo podepsat (viz dohoda opozice s Janukovičem z února 2014), a kdy od-

V zájmu ČR je sebevědomé Rusko, nikoliv Rusko, které trpí mindráky z rozpadu SSSR a ze ztráty svého supervelmocenského postavení.

mítá jednat s Ukrajinou o ukončení války (s argumentem, že se války neúčastní). Bez podpory z Ruska by se na Ukrajině nerozhořel ozbrojený konflikt (viz role I. Girkina), z ruského území proudí k separatistům ozbrojenci a zbraně, Rusko se dokonce přímo angažuje svojí armádou. Jinými slovy, bez dohody mezi Ukrajinou a Ruskem není možné konflikt ukončit. Česká republika by proto měla trvat na přímých jednáních Ukrajina–Rusko, ať už za mediace třetích stran (USA, EU, OBSE, Bělorusko), nebo bez nich.

- Separatističtí velitelé, kteří uchopili moc v cca jedné třetině Luhanské a Doněcké oblasti pomocí ruských zbraní, nejsou legitimními reprezentanty Luhanské a Doněcké oblasti. Doněcká oblast a Luhanská oblast mají stále své zákonné gubernátory (Kichtenko, Moskal), Doněck má stále svého zákonného starostu (Lukjančenko), který dokonce v Doněcku vydržel několik měsíců po obsazení města separatisty, než byl definitivně vyhnán. Česká republika

Česká republika by neměla podporovat federalizaci Ukrajiny, která by vedla k bosenskému scénáři.

by měla ukrajinské vládě navrhnout, aby se všech jednání se separatisty účastnili i gubernátoři Doněcké a Luhanské oblasti. Separatističtí velitelé nerepresentují nezávislé státy, protistranou pro jednání s nimi proto není ukrajinský stát. Separatistické velitele je třeba v souladu s Minskou dohodou chápat jako místní moc, protistranou pro jednání s nimi jsou tedy gubernátoři Luhanské a Doněcké oblasti. Mezi nimi by proto měla probíhat jednání o obnovení činnosti státních / oblastních institucí na separatistických územích, o obnovení finančních toků z ukrajinského rozpočtu a o humanitární pomoci obyvatelstvu okupovaných území. Otázky války a míru je nezbytné řešit na rovině Ukrajina–Rusko.

by měla ukrajinské vládě navrhnout, aby se všech jednání se separatisty účastnili i gubernátoři Doněcké a Luhanské oblasti. Separatističtí velitelé nerepresentují nezávislé státy, protistranou pro jednání s nimi proto není ukrajinský stát. Separatistické velitele je třeba v souladu s Minskou dohodou chápat jako místní moc, protistranou pro jednání s nimi jsou tedy gubernátoři Luhanské a Doněcké oblasti. Mezi nimi by proto měla probíhat jednání o obnovení činnosti státních / oblastních institucí na separatistických územích, o obnovení finančních toků z ukrajinského rozpočtu a o humanitární pomoci obyvatelstvu okupovaných území. Otázky války a míru je nezbytné řešit na rovině Ukrajina–Rusko.

- Česká republika by měla v souvislosti s ruskou agresí vůči Ukrajině rehabilitovat myšlenku slovanské vzájemnosti. Bohužel, v současné době si slavismus přivlastnili nacionalisté, eurofobové, stalinisté a panslavisté. To je třeba napravit. Česká republika by měla navázat na tradici z dob národního obrození (Palacký, Borovský) a první republiky a rehabilitovat slavismus v jeho liberální (osvícenecké) podobě, očištěný od radikálních

Bez dohody mezi Ukrajinou a Ruskem není možné konflikt ukončit.

nacionalistických a panslavistických bludů. Česká republika by mohla iniciovat neformální setkání velvyslanců / ministrů zahraničních věcí slovanských zemí (Bělorusko, Ukrajina, Polsko, Česko, Slovensko, Bulharsko, Srbsko, Černá Hora, Bosna a Hercegovina, Slovinsko, Chorvatsko a Makedonie), na kterém by se diskutovalo o následujících principech. Pokud se Rusko rozhodne k těmto principům připojit, bude samozřejmě vítáno:

– slovanský svět vždy byl a je nedílnou součástí Evropy (euroslavismus),

– slovanský svět vždy byl a je nedílnou součástí Evropy (euroslavismus),

- slovanskému světu jsou vlastní hodnoty demokracie a humanismu,
- rehabilitace myšlenky slovanské vzájemnosti v Evropě 21. století,
- odmítnutí radikálního nacionalismu a překreslování hranic na etnickém principu
- náboženská tolerance (Slované jsou ateisté, protestanti, římsští a řečtí katolíci, pravoslavní křesťané a muslimové),
- podpora teritoriální integrity, suverenity a nezávislosti Ukrajiny,
- vyjádření solidarity s Ukrajinou a podpora jejího evropského směřování,
- apel na mírové řešení rusko-ukrajinské války a zabránění opakování jugoslávské tragédie ve východní Evropě,
- podpora vstupu Srbska, Černé Hory a Makedonie do Evropské unie,
- postupná rehabilitace Běloruska jako člena rodiny evropských národů,
- stabilizace státních institucí v Bosně a Hercegovině a podpora jejího směřování k Evropské unii.

Vít Beneš je výzkumným pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů.